

חרדים לעתיד:

השתלבות גברים חרדים בהשכלה, בתעסוקה ובהכנסה

אריאל קרלינסקי
פורום קהלת לכלכלה

הקדמה

על רקע מגמת הגידול המהיר במשקלו היחסי של המגזר החרדי בישראל, הדיון הציבורי עוסק במספר רב של שאלות, תהיות, תקוות ואכזבות בנוגע למידת השתלבותו מבחינה כלכלית.

באמצעות שילוב ייחודי של נתונים מסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ונתונים מנהליים ממושרד הפנים, רשויות המס, משרד החינוך, המרכז הארצי לבחינות והערכה ועוד, אנו בוחנים עד כמה גברים חרדים משתלבים במשק הישראלי, אם בכלל.

נראה שהשמועות על השתלבות חסרת תקדים ועל "סגירת פערים" של גברים חרדים היו מוגזמות - שיעור מזערי מן הגברים החרדים הם בעלי השכלה רלוונטית לשוק העבודה המודרני, וזהו חוסר שקשה למלא בגילים מבוגרים יותר, גם כאשר מוקצים לכך תקציבים גדולים. בשנים האחרונות שיעור הגברים החרדים המועסקים הפסיק לעלות ונותר פער עצום בין תעסוקת גברים חרדים לתעסוקת גברים יהודים לא־חרדים. פריון העבודה עולה ככל שאנשים מתמידים בעבודה, גם אם הם חסרי השכלה. כך גם ביחס לגברים חרדים. ההכנסה

עולה עם הוותק התעסוקתי, כך שלאורך זמן הכנסתם של גברים חרדים משתלבים בשוק העבודה גדלה יותר מזו של גברים חרדים שנשענים על תשלומי קצבאות ורווחה.

פערי ההכנסות בין יהודים לא־חרדים לחרדים הלכו וגדלו על־פני זמן, גם לאחר התחשבות ברקע של הפרטים, במצבם המשפחתי ובניסיון התעסוקתי שלהם. רק שקלול ההשכלה מציג תבנית שונה לאורך זמן של צמצום מסוים בפער ההכנסות. עם זאת, הפער נותר גבוה, ובכל מקרה ניתוח זה רלוונטי למתימעת מן הגברים החרדים: לבעלי תעודת בגרות, למי שניגשו לפסיכומטרי ולבעלי תואר אקדמי.

על־מנת שיתרחש צמצום משמעותי של הפער בהכנסות, על מאפייני ההשכלה של גברים חרדים להתכנס למאפייני ההשכלה של יהודים לא־חרדים, בין היתר באמצעות רכישת מיומנויות בסיסיות הנדרשות בשוק העבודה המודרני כבר בגיל צעיר. למרבה הצער, זהו תרחיש שנכון לעכשיו נראה בעל סיכוי נמוך מאוד למימוש.

פירוט כלל המקורות, השיטות, הניתוח והתרשימים ניתן למצוא במחקר המלא עליו פרק זה מבוסס: קרלינסקי (2021) - "השכלה, תעסוקה והשתכרות של גברים חרדים במבט ארוך־טווח: האם הפערים מצטמצמים?". נייר מדיניות פורום קהלת מס' 70 (<https://bit.ly/2Pin9ki>).

//1

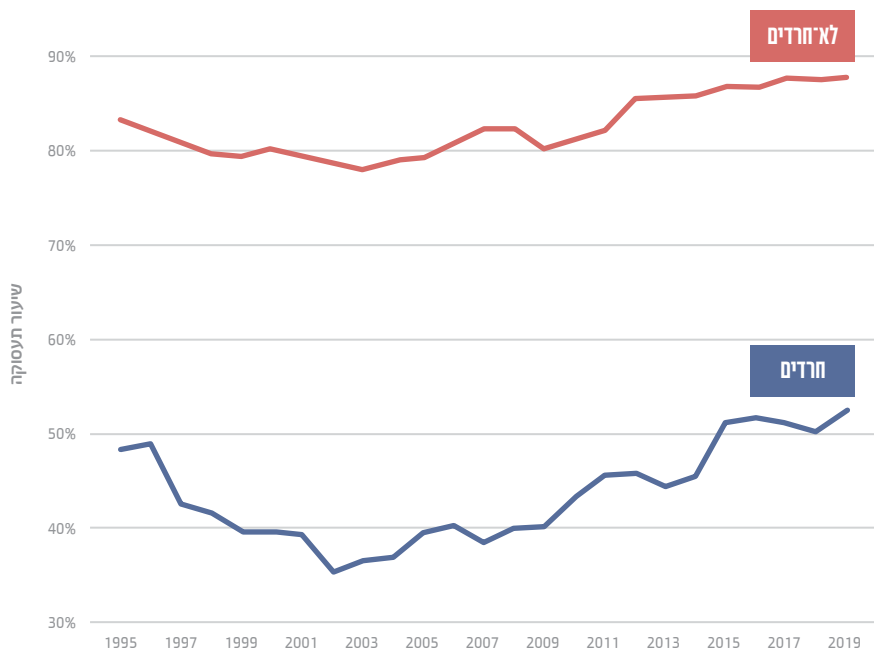
עבודה | קיפאון בהשתלבות בתעסוקה

שיעור התעסוקה של גברים חרדים עלה בין 2002 ל-2015, לאחר ירידה בשנים שקדמו לכך. מגמות אלה דומות למגזרים אחרים באוכלוסייה, אך בעוצמה גבוהה יותר. נראה שבשנים האחרונות נפסקה העלייה בשיעור התעסוקה של גברים חרדים.

בניתוח לפי גיל, נראה שמה שהתרחש הוא לא עלייה כללית בתעסוקה של חרדים, אלא כניסה מוקדמת יותר של צעירים לתעסוקה, כאשר התעסוקה בגילים המבוגרים יותר נשארה דומה למשך רוב התקופה. לא קיימת אף קבוצת גיל שבה שיעור התעסוקה של גברים חרדים עולה על 70% לאורך זמן, ולרוב התקרה נמוכה אף יותר.

שיעור תעסוקה של גברים יהודים בישראל 1995-2019

גילאי העבודה העיקריים: עד 25 64

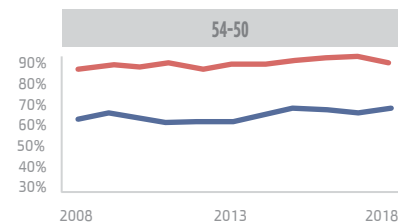
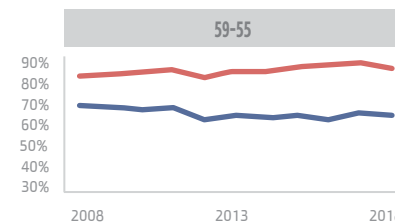
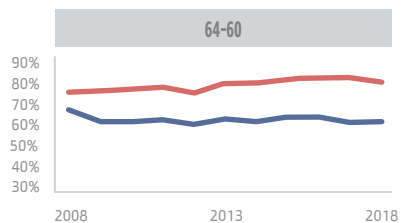
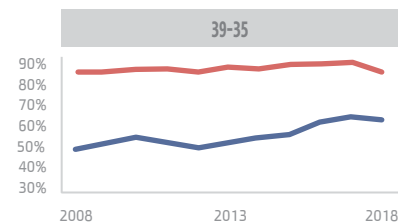
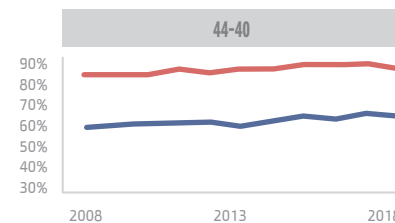
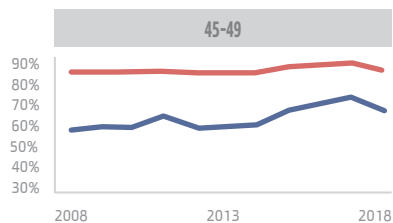
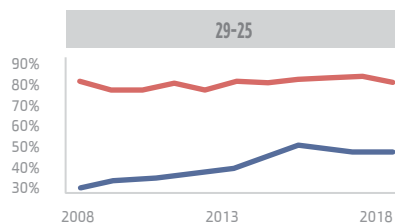
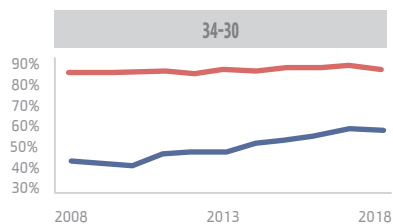

שיעור תעסוקה של גברים יהודים חרדים ולא־חרדים לפי קבוצת גיל ושנה

גילאי העבודה העיקריים: 25 עד 64

לא־חרדים

חרדים

112

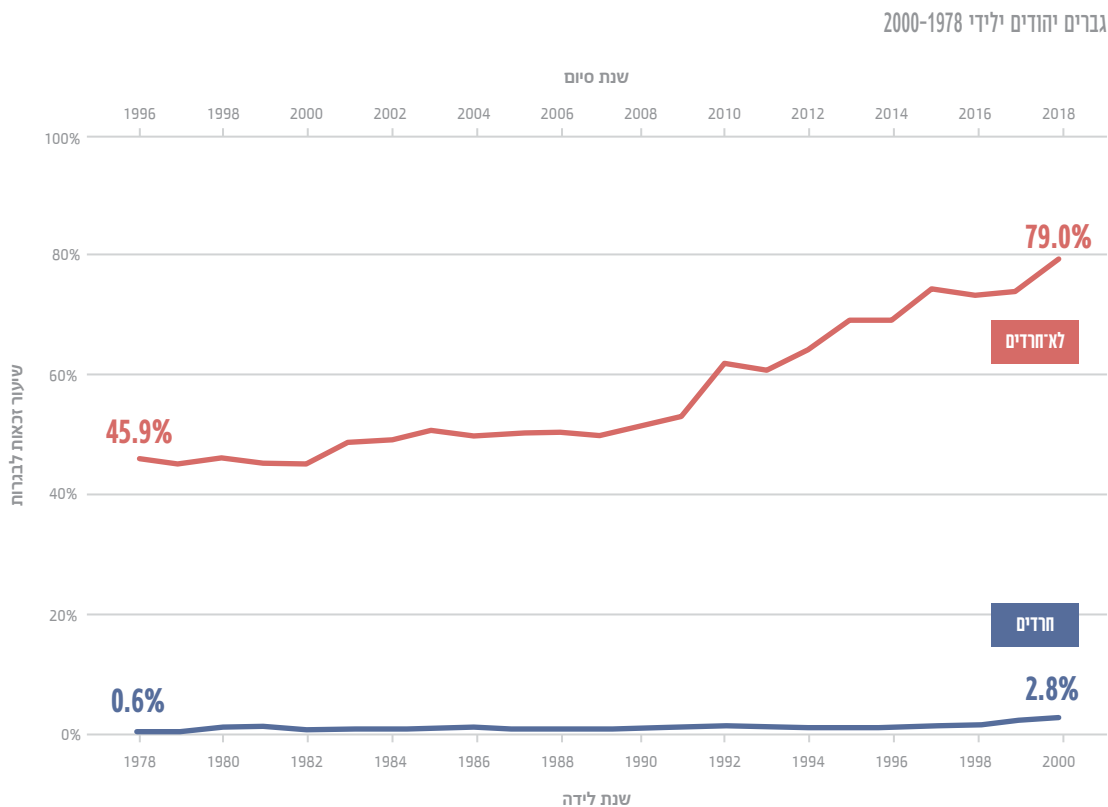
השכלה | נדיר למצוא חרדי עם תעודת בגרות

הפער בין חרדים ללא־חרדים בזכאות לבגרות הוא עצום, ואף הקריף במשך השנים.

פחות מ-3% מהגברים החרדים שבשנת 2022 היו בני 22 עד 44 עם בעלי תעודת בגרות.

בגרות חיצונית (אקסטרניט) אינה מגשרת על הפער ואף מגדילה אותו, שכן גם למסלול זה ניגשים (ומצליחים) שיעור גדול יותר של יהודים לא־חרדים מיהודים חרדים.

שיעור זכאות לבגרות לפי שנת לידה, שנת סיום וקבוצה

//3

בחינה פסיכומטרית | חזקים (אולי) רק בניתוח מילולי

פחות מ-2% מהגברים החרדים* ניגשים לבחינה הפסיכומטרית עד גיל 30.

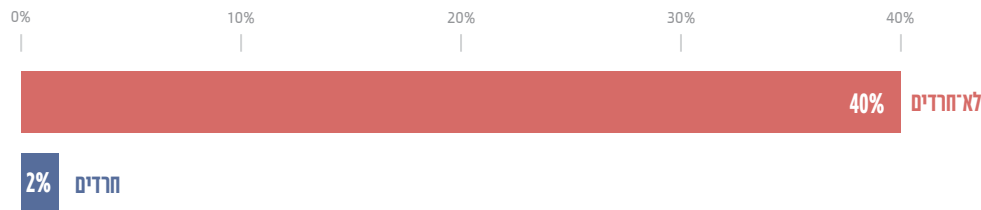
הישגיהם של מתי המעט שניגשים לבחינה נמוכים באופן משמעותי משל גברים יהודים לא־חרדים - הציון הכללי נמוך יותר, הציון הכמותי נמוך יותר והציון באנגלית נמוך בהרבה.

הציון המילולי של חרדים, גבוה יותר - אין זה מפתיע בהינתן הדגשים בחינוך החרדי שעוסק רבות בניתוח מילולי וזונח כמעט לחלוטין אנגלית ומתמטיקה. תוצאות אלו מרמזות כי אין בעיה ביכולות הלמידה במגזר החרדי, ולימודי ליבה יכולים להיות בעלי תשואה משמעותית במגזר זה.

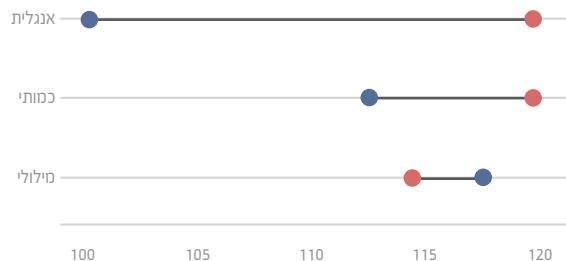
* ילידי 1978 עד 1990.

שיעור ניגשים לבחינה הפסיכומטרית

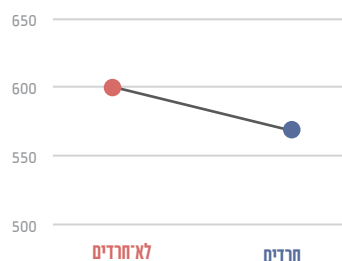
גברים יהודים ילידי 1978-1990 עד גיל 30 ב-2018

ציון ממוצע בפסיכומטרי לפי פרק

ציון כללי

//4

השכלה | נוהרים לאקדמיה

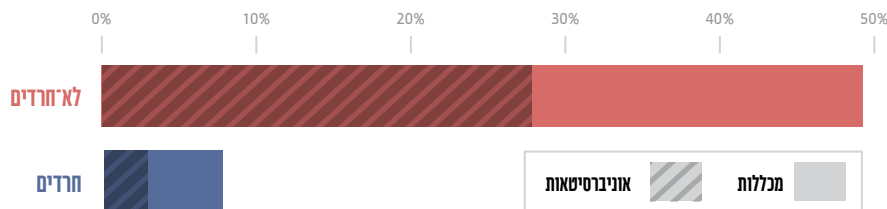
בערך 8% מהגברים החרדים התחילו לימודים אקדמיים עד גיל 35, וזאת לעומת כמעט 50% מהגברים היהודים הלא-חרדים.

בעוד רוב הגברים היהודים הלא-חרדים הולכים ללמוד באוניברסיטאות, רוב הסטודנטים החרדים הולכים למכללות.

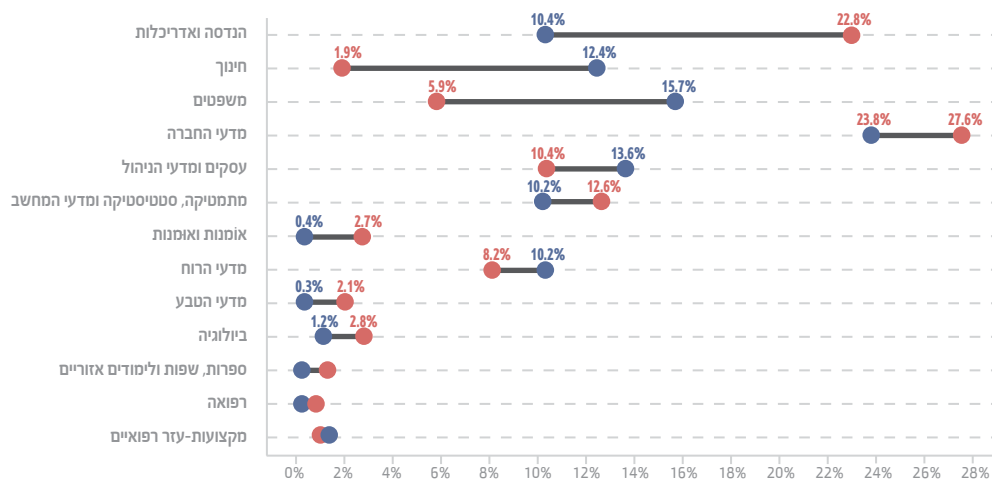
לרוב הסטודנטים החרדים אין בגרות או ציון פסיכומטרי והם לומדים בעיקר מדעי החברה, חינוך, משפטים ועסקים ומדעי הניהול - תחומים המתאפיינים בתשואה נמוכה יותר במונחי הכנסה לעומת תחומים שלא-חרדים לומדים.

התפלגות סטודנטים לפי קבוצה וסוג מוסד אקדמי

גברים יהודים ילידי 1978-1990

תחומי לימוד של סטודנטים לפי קבוצה

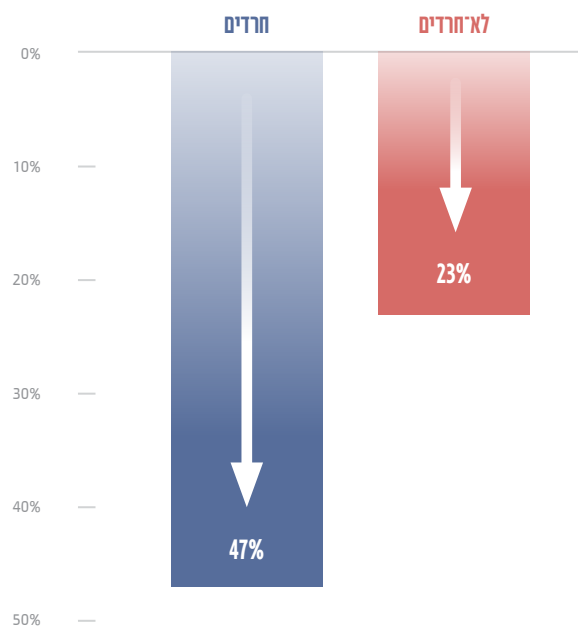

//5

השכלה | נושאים מהאקדמיה

שיעור נשירה מלימודים אקדמיים

גברים יהודים ילידי 1978-1990 שהתחילו לימודים אקדמיים עד 2013

חרף הסבסוד המוגבר שנועד לעזור לחרדים להשתלב באקדמיה, הלימודים במכללות ובחירה בתחומי לימוד פחות דורשניים - הרקע ההשכלתי החלש של החרדים מוביל לשיעור נשירה כפול משל עמיתיהם הלא-חרדים.

כל אחד, גבר או אישה, מכל מגזר, דת או קבוצה אתנית יתקשה להצליח בלימודים אקדמיים ללא השכלה בסיסית מתאימה - מתי המעט שיכולים להשלים חסך השכלתי בעודם באקדמיה קיימים בכל קבוצה והם אינם מייצגים את הסטודנט החרדי הממוצע.

//6

עבודה | פריון העבודה עולה עם הניסיון

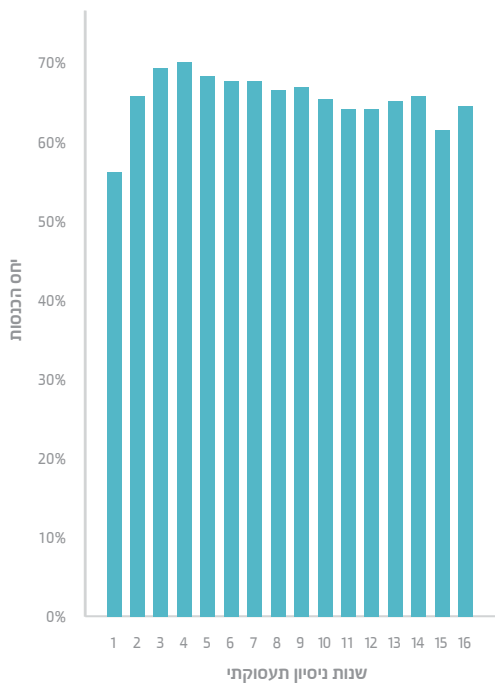
מי שמתחיל את דרכו בתעסוקה מתאפיין לרוב בפריון עבודה נמוך, ושכרו בהתאם לכך - אך זוהי לא גזירת גורל, וצבירת הניסיון התעסוקתי מגדילה את ההכנסות לאורך הזמן, לפחות בשני העשורים הראשונים של תקופת הניסיון.

ההכנסה מתואמת חיובית עם ניסיון הן עבור חרדים והן עבור לא־חרדים - התמדה בתעסוקה חשובה גם ללא השכלה. אולם יחס ההכנסות בין הקבוצות זהה כמעט לאורך כל שנות הניסיון התעסוקתי, והכנסתו של המועסק החרדי עומדת על פחות מ-70% מזו של לא־חרדי בעל ניסיון תעסוקתי זהה (במונחי שנות ניסיון).

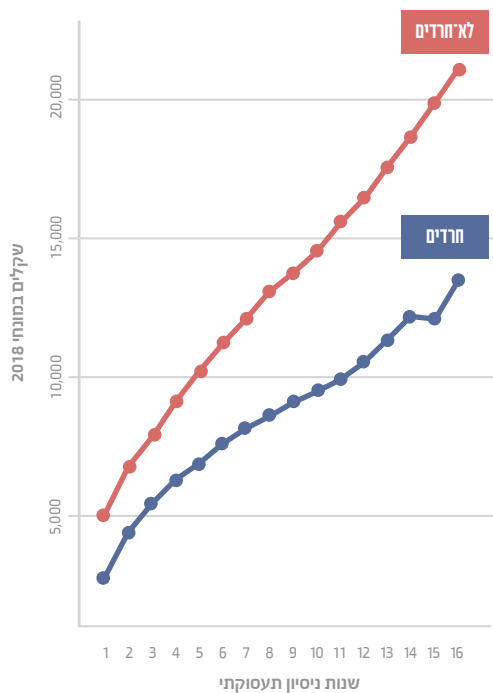
ניסיון תעסוקתי, הכנסות ויחס ההכנסות בשנים 2015-2018 לפי קבוצה וניסיון תעסוקתי

גברים יהודים ילידי 1978-1990

יחס ההכנסות בין חרדים ללא־חרדים

הכנסה חודשית ממוצעת

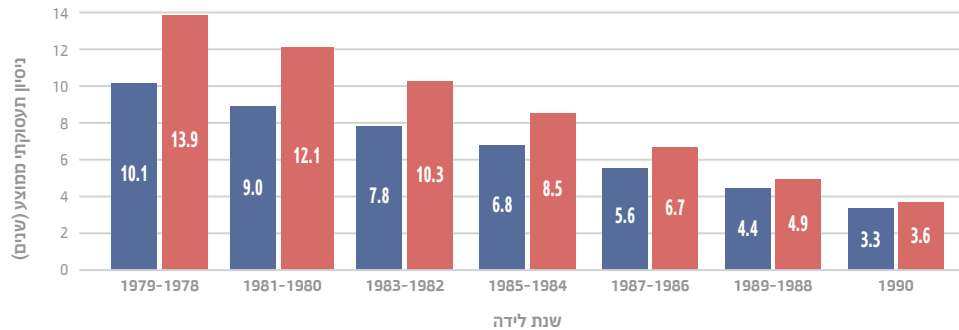

חרדים

לא־חרדים

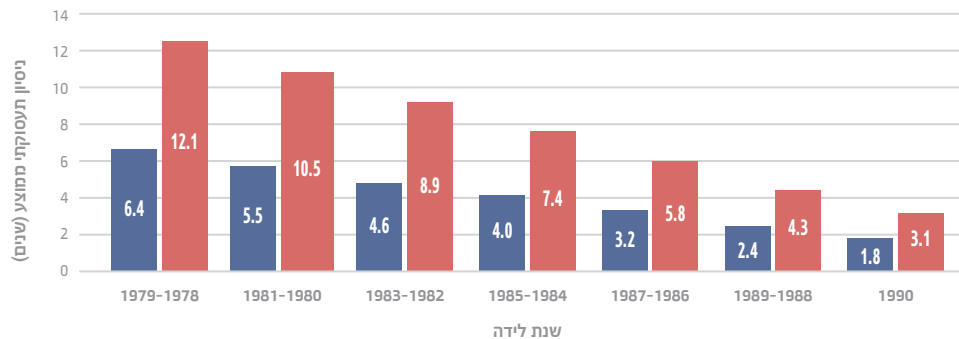
ניסיון תעסוקתי ממוצע של מועסקים לפי קבוצה וגיל לידה בשנת 2018

גברים יהודים ילדי 1978-1990

ניסיון תעסוקתי ממוצע של כלל הקבוצה (מועסקים ולא מועסקים) ב-2018

גברים יהודים ילדי 1978-1990

עבודה | גברים חרדים נכנסים לשוק העבודה בגיל מאוחר יותר מגברים לא־חרדים ומתמידים בו פחות

למרות החשיבות הרבה של הניסיון התעסוקתי, למועסק החרדי הממוצע ניסיון תעסוקתי נמוך יותר מעמיתו הלא־חרדי בכל שכבת גיל.

עקב שיעור התעסוקה הנמוך יותר של חרדים, הפער בניסיון התעסוקתי בין כלל הלא־חרדים לכלל החרדים (מועסקים ולא מועסקים גם יחד) גדול אף יותר.

//8

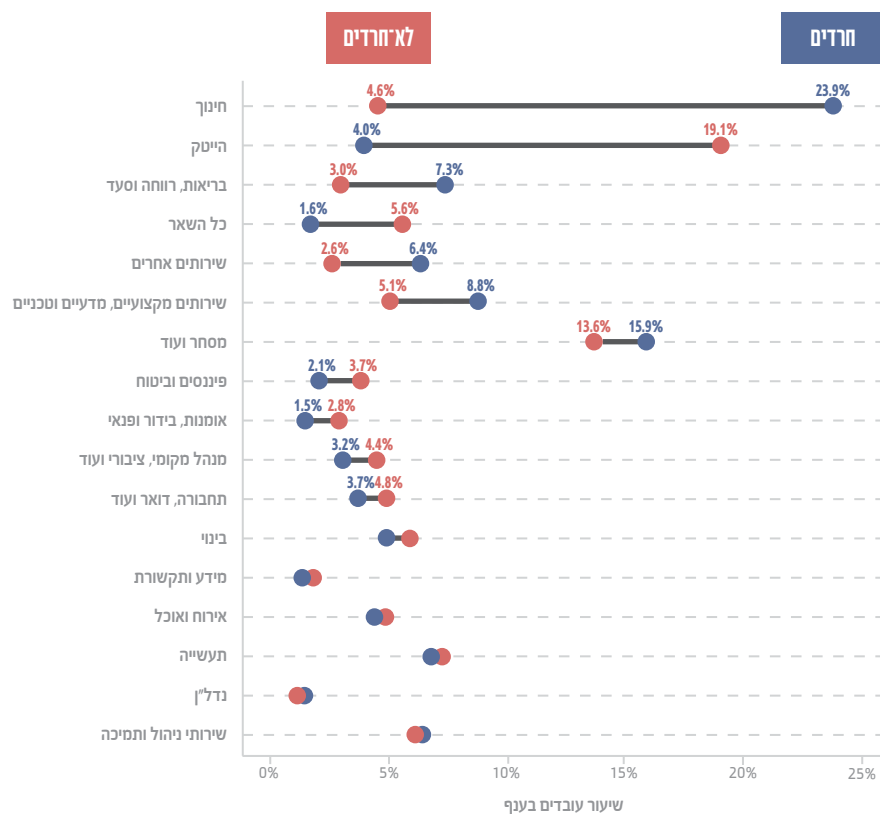
עבודה | תחומי תעסוקה

הענף הכלכלי הנפוץ ביותר בקרב גברים חרדים הוא חינוך, והרוב עובדים בישיבות ובבתי-ספר תורניים.

בקרב גברים לא-חרדים הענף הנפוץ ביותר הוא ההייטק. למרות ההד הציבורי לתעסוקת חרדים בהיי-טק, בחינת הנתונים שנכון ל-2018 רק 4% מהגברים החרדים המועסקים עבדו בענף זה.

ענפים כלכליים של מועסקים לפי קבוצה בשנת 2018

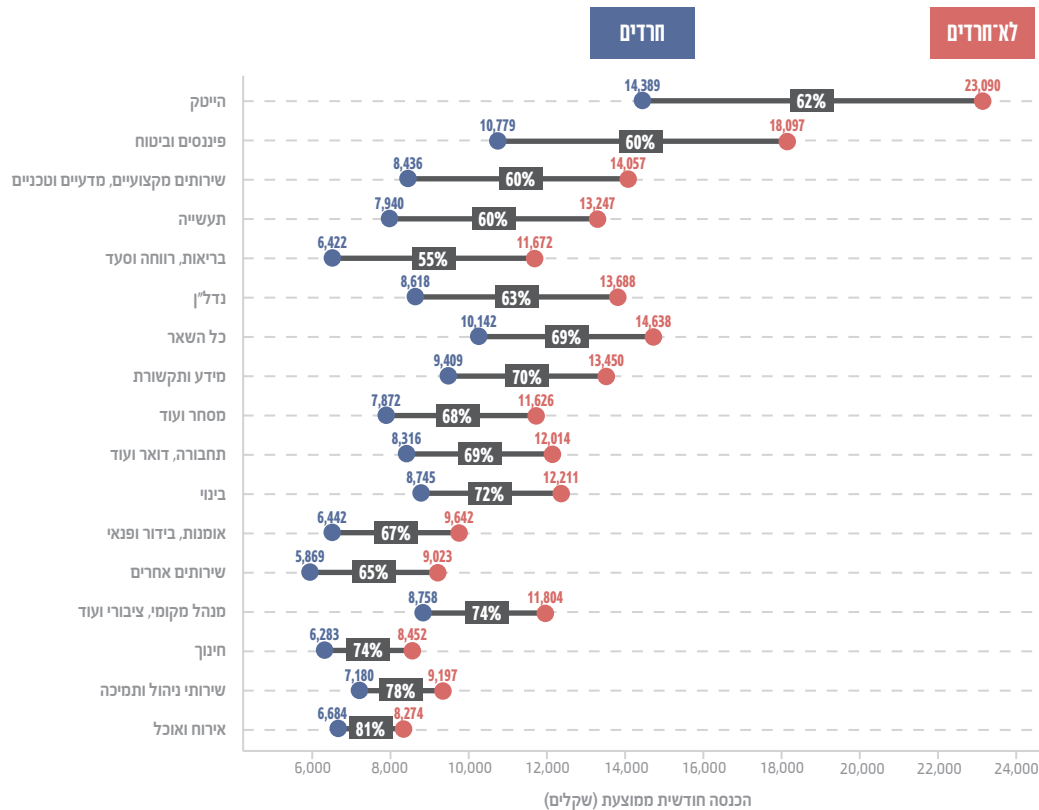
גברים יהודים ילדי 1978-1990

//9

הכנסה ממוצעת לפי ענפים כלכליים של מועסקים לפי קבוצה בשנת 2018 ויחס הכנסות חרדים ללא־חרדים

גברים יהודים ילידי 1978-1990

עבודה | הכנסות לפי תחום

סט הכישורים, ההשכלה והניסיון השונה של כל קבוצה מובילים למשרות שונות ופערי הכנסות גבוהים גם באותו ענף. ההייטקיסט החרדי הממוצע הוא בעל ההכנסה הגבוהה ביותר מתוך המועסקים החרדים, אך הוא מכניס 62% בלבד מן ההייטקיסט הלא־חרדי הממוצע - לא קיים אף ענף כלכלי שבו הכנסת החרדים משתווה לזו של לא־חרדים.

//10

השכלה של גברים חרדים

גברים יהודים ילידי 1978-1990

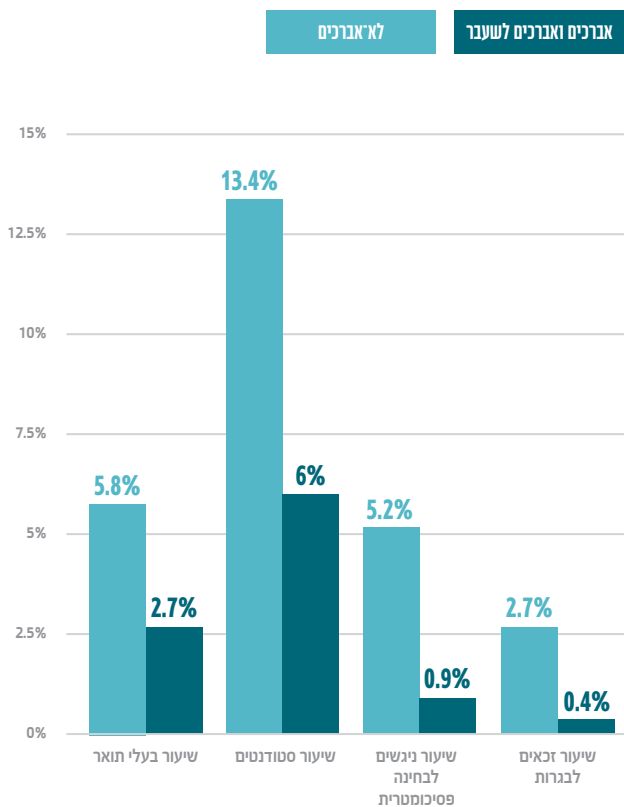
ההשכלה של אברכים נמוכה אף יותר מזו של כלל החרדים

כולל-האברכים הוא מוקד חשוב בחייו של הגבר החרדי. מי שרוב עיסוקו הוא למידה בכולל הוא אברך, והאידיאל החברתי בחברה החרדית המודרנית בישראל הוא שכל גבר יהיה אברך ויקדיש את זמנו ללימוד תורה.

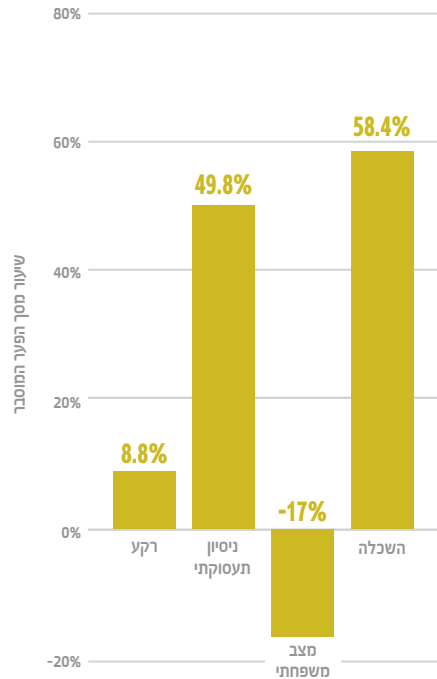
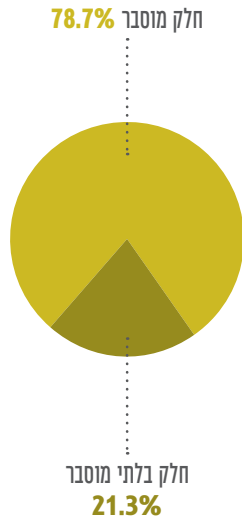
בערך רבע מן הגברים היהודים שהתחנכו במוסדות החינוך החרדים בגיל התיכון מעולם לא היו בכולל-האברכים.

ישנם הבדלים חברתיים מובהקים בין הקבוצות: בהיותם בני 28, 98% מהאברכים ומהאברכים-לשעבר נשואים, ול-96% יש ילדים, ומספר הילדים הממוצע שלהם הוא 2.9. לעומת זאת, רק 41% מהלא-אברכים בגיל 28 נשואים, רק ל-36% יש ילדים, ומספר הילדים הממוצע שלהם הוא 0.7 בלבד.

שיעוריהם של הזכאים לבגרות, הניגשים לבחינה הפסיכומטרית, הסטודנטים ובעלי התואר, אשר נמוכים באופן כללי בקרב חרדים, נמוכים אף יותר בקרב החרדים שהם אברכים ואברכים-לשעבר.

פירוק פער ההכנסה בין לא־חרדים לחרדים בשנים 2015-2018 גברים יהודים ילידי 1978-1990

//11

הכנסה מעבודה | פער ההכנסות מוסבר על ידי פערי ההשכלה והניסיון התעסוקתי

פירוק פער ההכנסות בין חרדים ללא־חרדים בעזרת מודל אקונומטרי, מעלה שאין כלל מסתורין בפער ההכנסות הגדול: רובו הגדול מוסבר, והחלק המוסבר בעצמו ניתן לפירוק לסוגים שונים של מאפיינים, החל מהרקע האישי (מוצא, מספר אחים ואחיות, השכלת ההורים), עבור במצב האישי (מצב משפחתי ומספר ילדים), ובכלה בניסיון תעסוקתי ובהשכלה (תואר אקדמי, גישה לבחינה פסיכומטרית, זכאות לתעודת בגרות).

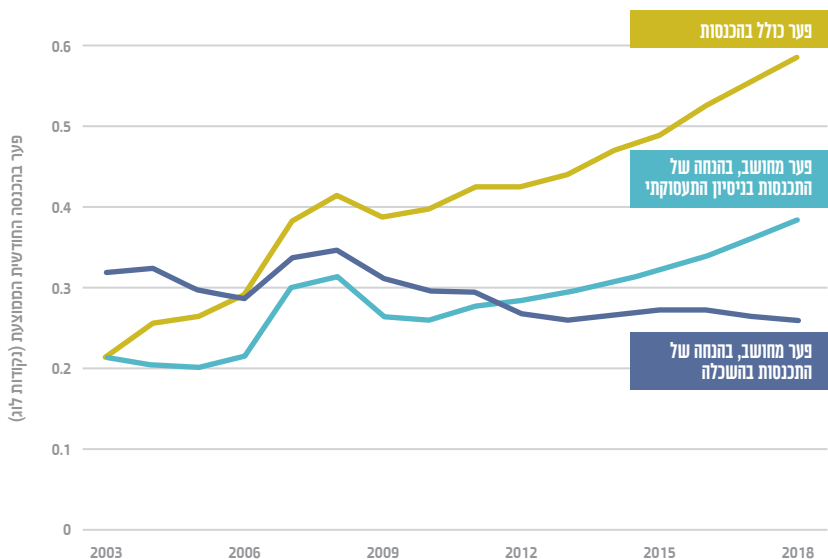
נראה שהרקע שחרדים מגיעים ממנו, ככל שניתן להפריד בינו לבין החינוך החרדי, אינו משפיע מהותית על פער ההכנסות בינם לבין היהודים הלא־חרדים. לעומת זאת, הפערים הנרחבים בכל הנוגע להשכלה וכן הכניסה המאוחרת של גברים חרדים לשוק העבודה, הגוררת ניסיון תעסוקתי קצר, מסבירים את חלק־הארי של פערי ההכנסות בין הקבוצות.

//12

פערי ההכנסות בין יהודים לא־חרדים ליהודים חרדים הלכו וגדלו על פני זמן | אין מקום לאופטימיות לסגירת הפער כל עוד אין התכנסות בהשכלה

פער בהכנסה החודשית בין מועסקים לא־חרדים למועסקים חרדים

גברים יהודים ילידי 1978-1990 בני 25 ומעלה

יש הבדלים רבים בין הקבוצות במאפיינים השונים, שכל אחד מהם בנפרד יכול להתבטא בפערים בפירוש העבודה או בהיקף שעות העבודה - ולכן בהכנסה. פער ההכנסות בין הקבוצות הוא פועל יוצא של מאפיינים אלו.

פערי ההכנסות בין יהודים לא־חרדים ליהודים חרדים הלכו וגדלו על־פני זמן (פער כולל בהכנסות) והיו גדלים גם בתרחיש של התכנסות בניסיון התעסוקתי. רק בתרחיש המניח התכנסות במאפייני ההשכלה, פער ההכנסות מצטמצם מעט לאורך זמן. עם זאת, גם בתרחיש זה הפער נותר גבוה, ובכל מקרה ניתוח זה רלוונטי למתימעת מן הגברים החרדים: לבעלי תעודת בגרות שניגשו לפסיכומטרי ויש להם תואר אקדמי.

נכון לעכשיו, אין שום עדות להתכנסות בהשכלה, כך שסביר שפער ההכנסות רק יעמיק ולא יצטמצם.

*תרחישים הבוחנים התכנסות במאפיינים נוספים, כמו רקע ומצב משפחתי, מציגים תבנית דומה. אלו זמינים במחקר המלא.